

Οι επιδράσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον και η θετική συμβολή των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο τουριστικό μέλλον της Ελλάδος

Του Καθηγητού κ. **Σπ. ΒΛΙΑΜΟΥ** και

Του Δρος κ. **Στ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ**

Ζώντας καθημερινά την τουριστική εξέλιξη της χώρας μας και παρατηρώντας συνάμα τις διάφορες αλλαγές, που συντελέστηκαν στο φυσικό περιβάλλον κατά την τελευταία εικοσαετία, δεν μπορεί κανείς παρά να προβληματιστεί και στη συνέχεια να αναζητήσει κάποια εξήγηση για όσα συμβαίνουν σχετικά με τις επιπτώσεις που έχει ο Τουρισμός στο φυσικό περιβάλλον¹.

Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται μία προσπάθεια για ανάλυση του προβλήματος, τώρα που είμαστε στην ανατολή της τρίτης χιλιετίας. Στόχος αντικειμενικός της παρούσας διερεύνησης της τελευταίας τριετίας είναι να καταγραφούν οι αρνητικές επιπτώσεις του Τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον². Η έρευνα βασίζεται σε αντιπροσωπευτικά δείγματα από πολλές τουριστικές περιοχές της χώρας μας και ιδιαίτερα από τη Ρόδο και την Κρήτη.

Συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι ποικίλες συνέπειες της τουριστικής ανάπτυξης στο συγκεκριμένο περιβάλλον, όπως είναι η δόμηση στις παραλίες, η διάθεση των λυμάτων, η συσσώρευση των σκουπιδιών³. Διευκρινίζεται, ότι οι απόψεις που δια-

1. Αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι ο τουρισμός καταναλώνει τους τοπικούς φυσικούς πόρους. Βλ.: Η Ελλάδα οικολογικό και πολιτιστικό απόθεμα: Δεδομένα - Δράσεις - Προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος. ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα, Ιούλιος 1995, σελ. 303.

2. Οι περισσότερες από τις αλλαγές στο περιβάλλον είναι προϊόν της ίδιας της δράσης του ανθρώπου. Οι διαδικασίες αλλαγής περιλαμβάνουν και αλλαγές στις περιβαλλοντικές απειλές της ανθρώπινης υγείας. Ορισμένες παλιές απειλές εξαφανίζονται, ενώ πολλές νέες γεννιούνται με ένα επιταχυνόμενο ρυθμό. Οι περιβαλλοντικές απειλές για την υγεία δεν αφορούν μόνο στις παθογόνες επιδράσεις βιολογικών, χημικών και φυσικών παραγόντων, αλλά και στη γενικότερη υποβάθμιση της ποιότητας της καθημερινής ζωής, που εξαρτάται από την ποιότητα του ίδιου του περιβάλλοντος. (Γιάν. Τσουντας: Νέα Υγεία, Τριμ. Επιστημ. Περιοδ. Προαγωγής Υγείας, Ενότητα: Φυσικό Περιβάλλον και Υγεία: Τεύχος 23, σελ.4).

3. Η αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη δυστυχώς κατέστρεψε τουριστικές περιοχές και κυρίως τις περιοχές της Μεσογείου. Ο τουρισμός δηλαδή κατέστρεψε το κεφάλαιο πάνω στο οποίο στηρίχτηκε για την ανάπτυξή του: Εισήγηση Keller από τα Πρακτικά Συμπεράσματα του πρώτου Συνεδρίου του ΟΟΣΑ: Τουρισμός - Απασχόληση - Ανάπτυξη. Ρόδος, Οκτώβριος 1992.

ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ
ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ***Η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής*Επιστημονικός Υπεύθυνος
Καθηγητής Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήναι, 1994

τυπώνονται και τα σχόλια που γίνονται όσον αφορά στις επιπτώσεις στο περιβάλλον βασίζονται κατά κύριο λόγο σε πρωτογενή στοιχεία (προσωπικές επιτόπιες επισκέψεις-έρευνες, συνεντεύξεις από κατοίκους αλλά και από εκπροσώπους φορέων και κατά δεύτερο λόγο σε δευτερογενή στοιχεία, που συλλέχθηκαν από τις κατά τόπους Υπηρεσίες.

Αναρχη δόμηση

Το κύριο χαρακτηριστικό των περιοχών που διερευνήθηκαν είναι, ότι ένα μεγάλο μέρος από τις υπάρχουσες καφετέριες, ταβέρνες και τουριστικά καταστήματα είναι κτισμένα πάνω στη ζώνη αιγιαλού και παραλίας. Αυτό φυσικά έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις πρώτες κιόλας διατάξεις των νόμων 1337/83 και 720/1997, αλλά και με τις ισχύουσες σήμερα. Περιοχές διαμορφώνονται σε μικρές πόλεις χωρίς καμία πρόβλεψη και σχεδιασμό και χωρίς να υπάρχουν απαραίτητες υποδομές.

Οι προσπάθειες για το σχεδιασμό της αστικής ανάπτυξης και των χωροταξικών κατανομών σε γενική κλίμακα οδήγησαν το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος στην Απ. της 23/3/1979 «Περί χαράξεων κατευθυντηρίων γραμμών της χωροταξικής πολιτικής για οικιστική αποκέντρωση». Η απόφαση - πλαίσιο δεν ισοδυναμούσε με εθνικό χωροταξικό σχέδιο, διότι δεν κάλυπτε όλους τους χωροταξικούς στόχους. Τα μέσα ανάπτυξης που προβλήθηκαν ήταν η βελτίωση του οικιστικού περιβάλλοντος, η πραγματοποίηση συστηματικών έργων υποδομής, η αποκέντρωση του τριτογενή τομέα της οικονομίας. Δυστυχώς όμως η προσπάθεια αυτή απέτυχε (Γ.Ε. Αλεξιάκης (1996) «Μελέτη Χωροταξικών Κατευθύνσεων Τροποποίησης της Απόφασης 16/81 του Ε.Σ.Χ.Π.» Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Κρήτης, ενότητα Πολιτική Αποκέντρωσης, σελ. 27). Εκτός αυτού όμως σημαντικό ρόλο παίζει ο σεβασμός και η διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, στοιχεία, που κρίνονται ουσιαστικά και από τη συνείδηση του κάθε πολίτη⁴.

Η αυθαίρετη δόμηση, λοιπόν, κατά την άποψη πολλών, οφείλεται στην έλλειψη πολεοδομικού σχεδιασμού. Στα πλαίσια της Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης (ΕΠΑ, Ν.1337/1983), άρχισαν μελέτες για Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και για Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Τα συμπεράσματα είναι, ότι δεν έχει γίνει Πολεοδομ-

4. Οι πολλαπλές επιπτώσεις του τουρισμού προέρχονται από την πολυπλοκότητα της δομής του, καθώς έχει ισχυρές διασυνδέσεις με διάφορες άλλες οικονομικές δραστηριότητες.

κός Σχεδιασμός σε όλα τα οικιστικά κέντρα, η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου είναι το μόνο διαθέσιμο νομοθετικό εργαλείο καθορισμού χρήσεων γης σε κλίμακα ευρύτερη από την πόλη - οικισμό, ακόμα και σε οικισμούς όπου έγινε Πολεοδομικός Σχεδιασμός, οι χρόνοι μελέτης, έγκρισης από το ΥΠΕΧΩΔΕ και υλοποίησης ήταν και είναι μεγάλοι και ο ρυθμός προόδου αργός (Γ.Ε. Αλεξάκης (1996) Μελέτη Χωροταξικών Κατευθύνσεων Τροποποίησης της Απόφασης 16/81 του Ε.Σ.Χ.Π., Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Κρήτης, ενότητα Πολεοδομική Ανάπτυξη, σελ. 112). Έτσι, και σε πολλές τουριστικές περιοχές που διερευνήσαμε συμπεράναμε, ότι δεν υπάρχουν δρόμοι και χώροι στάθμευσης και γι' αυτό δημιουργείται οξύ κυκλοφοριακό πρόβλημα, ιδιαίτερα μάλιστα σε περιόδους αιχμής της τουριστικής κίνησης. Επίσης, λείπουν κοινόχρηστοι χώροι καθώς και χώροι, πρασίνου. Την άσχημη κατάσταση βελτιώνει μία πρωτοβουλία που εκδηλώνουν κάποιοι ιδιοκτήτες στο να δώσουν κάποια πράσινη χροιά⁵ στο χώρο δραστηριότητάς τους, με κύριο στόχο να προσελκύσουν όσο το δυνατό περισσότερους τουρίστες, χωρίς βέβαια να επιθυμούν να συμβάλουν στη γενικότερη καλαισθησία της ευρύτερης περιοχής.

Διάθεση λυμάτων

Η έλλειψη αποχετευτικών συστημάτων και δικτύων ύδρευσης σε κάποιες τουριστικές περιοχές δημιουργούν επιπρόσθετα προβλήματα. Πιο συγκεκριμένα: Η μη ύπαρξη δικτύου αποχέτευσης σε συνδυασμό με την αυθαίρετη δόμηση μεγάλου μέρους κτισμάτων δημιουργούν την έλλειψη δυνατότητας σωστής αποχέτευσης αφ' ενός και αφ' ετέρου τη δυσκολία ελέγχου (από τις Υπηρεσίες) του τρόπου διάθεσης των λυμάτων⁶. Το γεγονός αυτό οδήγησε το μεγαλύτερο μέρος των ιδιοκτητών στην εύκολη λύση, δηλαδή στην κατασκευή απορροφητικών βόθρων πάνω στην άμμο και κοντά σε πηγάδια. Είναι αμφίβολο αν κάποιος από αυτούς υπήρξε σύμφωνος με όσα όριζε η ΕΙΒ 1221/65 Υγειονομική Διάταξη και το άρθρο 99 του ΓΟΚ, αλλά σαφέστατα είναι τα στοιχεία που προκύπτουν από την Έρευνα (Βλιάμος Καραγιάννης (1999) Οικονομία-Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη του Δήμου Διοφύων από το Εργαστήριο Τοπικού και Περιφερειακού Προγραμματισμού, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τον υπότιτλο «Απορροφητικοί Βόθροι», (Β' Φάση της έρευνας, σελ. 178), ώστε μεταξύ άλλων να έχουν δηλαδή και τις απαραίτητες αποστάσεις από οριογραμμές και θεμέλια οικοδομών και η κατασκευή τους να είναι τέτοια, ώστε να μην κινδυνεύει να μολυνθεί ο φρεάτιος υδροφόρος ορίζοντας και η θάλασσα⁷. Η αλματώδης τουριστική ανάπτυξη οδήγησε τον καθένα να διαθέτει τα λύματά του με τον πιο εύκολο τρόπο. Το Blue Plan της UNEP για τη Μεσόγειο προβλέπει τουλάχιστον διπλασιασμό των στερεών αποβλήτων και λυμάτων, που θα προέρχονται από τον Τουρισμό μέχρι το έτος 2000 (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, άρθρο 29, αριθμός C 138/15).

Αξιίζει να σημειωθεί, ότι φωτογραφίθηκαν περιοχές, που βρίσκονται σε επαφή με τις ακτές και στις οποίες λειτουργούν ταβέρνες, μπαρ, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα και δωμάτια (που πολλά από αυτά καταγράφηκαν και ως αυθαίρετα) στις

5. Αρ. Φυλλ. 382/ΝΓ/ΦΠ/1.11.78 Δελτίο τύπου του ΕΟΤ. Γραφείο Τύπου, 1.10.78.

6. Ως αποτέλεσμα ένας λεπτομερής προσδιορισμός του κόστους και οφέλους από τον τουρισμό έχει σημαντικές, αναλογικές και μεθοδολογικές δυσκολίες. Σε ένα γενικό επίπεδο μπορεί να διακριθούν διάφορες κατηγορίες, όπως οι επιπτώσεις στα υδάτινα (όχι μόνο θαλάσσια) οικοσυστήματα (ποιότητα νερού, κλωρίδα, πανίδα).

7. Το κράτος και οι Υπηρεσίες δεν προχώρησαν σε οργανωμένες και στατιστικά παραδεκτές αναλύσεις της ποιότητας των θαλάσσιων νερών, όπως προβλέπονται και επιβλέπονται από την Υπουργική απόφαση 46399/1352/3.7.86 και η οποία είναι σύμφωνη με την Οδηγία και της Ε.Ε.

οποίες είχαν κάποιοι κατασκευάσει απορροφητικούς βόθρους σε απόσταση μικρότερη των 30 μέτρων από την ακτή, όπως απαιτείται από την Υγειονομική διάταξη.

Η κατασκευή στεγανών βόθρων, γενικά, εξ άλλου, δημιουργεί μία θλιβερή εικόνα, βυτιοφόρα με αντιαισθητικές εικόνες, καθώς και προβλήματα οσμών που προκαλούνται κατά την εκκένωση. Ίσως η δημιουργία βιολογικού καθαρισμού για όλες τις παραλίες θα έλυne το πρόβλημα.

Αναφορικά με τα ξενοδοχεία, πολλά ξενοδοχεία διοχετεύουν με αγωγό έπειτα από βιολογικό καθαρισμό τα λύματά τους στη θάλασσα. Σε άλλα πάλι μεγάλα ξενοδοχεία τα λύματα που βιολογούνται, είτε χρησιμοποιούνται για πότισμα εντός της μονάδας, είτε οδηγούνται σε απορροφητικούς βόθρους. Μερικά ξενοδοχεία επίσης οδηγούν τα προϊόντα του βιολογικού καθαρισμού συνήθως σε περιοχές για να ποτίζονται εληές. Τα μικρά ξενοδοχεία σε ένα ποσοστό χρησιμοποιούσαν στεγανές δεξαμενές και σε ένα μεγάλο ποσοστό απορροφητικούς βόθρους και πηγάδια.

Έτσι, συμπεραίνει κανείς, ότι τα προβλήματα που δημιουργούνται από την διαχείριση των λυμάτων πολλών τουριστικών περιοχών είναι πολύπλευρα.

Κατάχρηση πόσιμου νερού

Μία άλλη αρνητική παράμετρος που παρατηρήθηκε είναι και το γεγονός, ότι λόγω της έλλειψης ύδρευσης σε πολλές τουριστικές περιοχές και ιδιαίτερα σε νησιά, οι ιδιοκτήτες ακόμη και σήμερα αναγκάζονται να χρησιμοποιούν το πόσιμο νερό για οικιακή χρήση. Αυτό σημαίνει σπατάλη του πόσιμου νερού, που το έχουν τόσο ανάγκη άλλες περιοχές. Η διαφύλαξη, διατήρηση και προστασία του υδατικού δυναμικού αποτελεί όρο επιβίωσης για τον άνθρωπο και αναγκαία συνθήκη για την αναπτυξιακή προσπάθεια. Το ζήτημα έλλειψης και, συγχρόνως σπατάλης του νερού, λόγω αυξημένων εποχιακών καταναλώσεων αποτελεί σοβαρό πρόβλημα (Γ.Ε. Αλεξάκης (1996) Μελέτη Χωροταξικών Κατευθύνσεων Τροποποίησης της Απόφασης 16/81 του Ε.Σ.Χ.Π. Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Κρήτης, ενότητα Υδάτινο Δυναμικό, σελ. 166).

Καθαρότητα νερών κολύμβησης

Η ύπαρξη μερικές φορές βόθρων επάνω στην άμμο αναμφίβολα δημιουργεί πρόβλημα, που αφορά στην καθαριότητα των νερών κολύμβησης. Όμως για να εξαχθεί ένα συμπέρασμα αξιόπιστο και έγκυρο αναφορικά με την κατάσταση των υδάτων κολύμβησης μίας περιοχής, χρειάζονται πολύ πιο συχνές δειγματοληψίες

Θάνος Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ **ΣΟΦΑΔΕΣ, Ο ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ**

Μέρος Α΄

Τα τοπωνύμια

Με λογισμό και μ' όνειρο

Αθήναι, 1994

(σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 463999/1352/86ΦΕΚ438, που προσαρμόστηκε σε οδηγίες της Ε.Ε.).

Από συνεντεύξεις Ιατρών μερικών τουριστικών περιοχών προέκυψε, ότι εμφανίσθηκαν δερματοπάθειες, γαστρεντερίτιδες, και μυκητιάσεις, ευτυχώς μικρής κλίμακας. Ίσως να υπάρχουν και άλλα αίτια και μάλιστα ένας μεγάλος αριθμός των διαγνωσθέντων κρουσμάτων πιθανόν να οφείλετο στην αλλαγή διατροφής, πόσιμου νερού. Επίσης, ένας αριθμός κρουσμάτων ωτίτιδας και δερματοπαθειών μπορεί να βρισκόταν σε λανθάνουσα κατάσταση και εμφανίσθηκαν κατά την τουριστική περίοδο. Ως τόσο, για μας αποτέλεσε σημείο αναφοράς. Η αναπόφευκτη επιδείνωση της κατάστασης των νερών που αναμένεται τα επόμενα χρόνια (όπως και έγινε αναφορά από την UNEP) επιβάλλει τη λήψη δραστικών μέτρων, όπως: μελέτες συνεχούς παρακολούθησης των επιπέδων ρύπανσης των παράκτιων περιοχών, υδρογραφικές μελέτες των θαλασσιών περιοχών, περιβαλλοντικές μελέτες στις περισσότερες ευαίσθητες στη ρύπανση κλειστές περιοχές, έργα αντιρύπανσης, κατασκευή ή ολοκλήρωση κεντρικών αποχετεύσεων, εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού λυμάτων και αγωγών αποχέτευσης για την υποθαλάσσια εκβολή τους κ.ά.

Συνωστισμός στις παραλίες

Αναφορικά με το συνωστισμό των λουόμενων κατά τη θερινή περίοδο, από έναν απλό υπολογισμό προέκυψε, ότι ένα άτομο ξαπλωμένο στην άμμο χρειάζεται τουλάχιστον 2 τ.μ. Επομένως, αναλογούν 500 λουόμενοι στο στρέμμα! Από τις πρόχειρες αυτές εκτιμήσεις διαφαίνεται καθαρά ένας πλήρης συνωστισμός στην παραλία σε μέρες και ώρες αιχμής. Ακόμα, ένας μεγάλος αριθμός λουόμενων σημαίνει μία επί πλέον ρύπανση από ανθρώπινα εκκρίματα και αντηλιακά.

Διοχέτευση νερών από τα τμήματα εκμετάλλευσης των τουριστικών επιχειρήσεων

Εξ αιτίας της υπόνοιας, ότι διοχετεύονται και νερά πλυντηρίων στη θάλασσα σε συνδυασμό με το μεγάλο αριθμό από ταβέρνες στις παραλίες (αποχέτευση νερών πλυσίματος σε απορροφητικούς βόθρους), πρέπει να γίνουν αναλύσεις και στις επιφανειακά ενεργές ουσίες όπως προβλέπει η νομοθεσία (Υπουργική απόφαση 46399/1352/86ΦΕΚ438, αλλά και οι ισχύουσες διατάξεις σήμερα).

Απορρίματα

Αναφορικά με τα απορρίματα παρατηρούμε τα ακόλουθα: Για παράδειγμα, μία Κοινότητα 500 μόνιμων κατοίκων θα έπρεπε να λύσει το πρόβλημα διάθεσης των απορριμάτων, που αντιστοιχούσαν σε 10.000 και πλέον άτομα το καλοκαίρι καταφεύγοντας στη λύση του καψίματος, πράγμα που μπορούσε να αποβεί επικίνδυνο για το περιβάλλον, εξ αιτίας των εκπεμπόμενων αερίων ρύπων και σκόνης. Για το λόγο αυτό και για τον κίνδυνο μετάδοσης πυρκαγιάς απαγορεύεται να καίγονται τα απορρίματα. Ο αποδεκτός τρόπος διάθεσής τους είναι η υγειονομική ταφή⁸. Βέβαια η μέθοδος δεν εφαρμόζεται σε πολλές περιπτώσεις για άγνωστους για μας λόγους⁹.

⁸ *Ακόμη, όσο πιο αναπτυγμένος είναι ο τουρισμός μίας περιοχής, τόσο και το πρόβλημα των απορριμάτων της είναι σταθερό. Η διάθεση πρέπει να γίνεται σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 49541/1424/ΦΕΚ444 με τη σύμφωνη Οδηγία 75/442 της Ε.Ε. που προβλέπει τουλάχιστον υγειονομική ταφή.*

⁹ *Αρ. Φύλλου 986/20.10.94, Υπουργικές αποφάσεις και εγκρίσεις αρ. 1661: Τροποποίηση και συμπλήρωση των διατάξεων της υπ' αρ. 69269/5387/90 κοινής απόφασης Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημ. Έργων και Τουρισμού.*

Νίκης ΚΑΛΤΣΟΓΙΑ - ΤΟΥΡΝΑΒΙΤΗ

Καθηγήτριας Παντείου Πανεπιστ. Κοιν. και Πολ. Επιστ.

ΥΠΟΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η συνταγματικότητα των θετικών μέτρων για την ενδυνάμωση του ρόλου των Γυναικών στη δημόσια ζωή

Αθήναι, 1997

Αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσω της επιβολής των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Για την αντιμετώπιση όλων των καταστάσεων, που έχουν αναφερθεί η πολιτεία θέλησε, έστω και την τελευταία στιγμή, να απορρίψει κάθε παλιά νοοτροπία τουριστικής δραστηριότητας και θέσπισε, μεταξύ άλλων, και την επιβολή των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για συγκεκριμένες τουριστικές επιχειρήσεις στη χώρα μας, όπως:

Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα δυναμικότητας μεγαλύτερης ή ίσης των 300 κλινών και οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις των 300 ατόμων αντίστοιχα, σε περιοχές εκτός σχεδίων πόλεων και εκτός ορίων οικισμών.

Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα δυναμικότητας μεγαλύτερης ή ίσης των 1.000 κλινών εντός σχεδίων πόλεως ή οικισμών άνω των 20.000 κατοίκων και 500 κλινών αντίστοιχα, εντός ορίων πόλεως ή οικισμών κάτω των 20.000 κατοίκων.

Νέα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα ή επεκτάσεις αυτών σε οικισμούς, που έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί, καθώς και σε τμήματα πόλεων, που έχουν χαρακτηριστεί ως ιστορικά κέντρα.

Εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής.

Για κάθε τουριστική περιοχή πρέπει να γίνεται καταγραφή των γενικών στοιχείων καθώς και της ονομασίας και του είδους δραστηριότητας. Ακολουθεί η περιλήψη, που έχει ως στόχο την περιγραφή και διανομή των εγκαταστάσεων, στοιχεία για τη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων, τύπος, μέγεθος, μέγιστος αριθμός κλινών, μέγιστος αριθμός εξυπηρετούμενων ατόμων, τρόπος λειτουργίας της εγκατάστασης, συνοπτική περιγραφή των επιπτώσεων στο περιβάλλον, καθώς και των μέτρων και όρων αντιμετώπισής τους¹⁰. Έπεται η γεωγραφική θέση και οι χρήσεις γης, περιγραφή της υφιστάμενης κατάστασης του γηπέδου, μορφή γης (γεωργική έκταση, βοσκότοπος, δάσος, δασική έκταση, αγρός). Δηλαδή, μία περιγραφή των υφιστάμενων χρήσεων γης της ευρύτερης του γηπέδου περιοχής σε ακτίνα 11 χλμ. περίπου από τα όρια του γηπέδου επέμβασης, δασικές εκτάσεις, γεωργικές αρδευόμενες εκτάσεις, οικισμοί, δρόμοι, βιομηχανικές περιοχές, αρχαιολογικοί χώροι, τουριστικές εγκαταστάσεις, προστατευόμενες περιοχές, και εντοπισμός των αξόνων (δρό-

10. Σύμφωνα με το Ν. 1650/86 για το περιβάλλον, την κοινή Υπουργική απόφαση 69269/5387/90, αλλά και την Κοινοτική Οδηγία 84/360 και 85/337, μεγάλος αριθμός έργων ή δραστηριοτήτων πρέπει πριν από την υλοποίησή τους, πριν από την επέκτασή ή τον εκσυγχρονισμό τους, εφ' όσον από αυτόν προέρχονται ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον, πριν από την ανανέωση της άδειας λειτουργίας να υπόκεινται στη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων. Η Ελλάδα Οικολογικό και Πολιτιστικό Απόθεμα, ΥΠΕΧΩΔΕ, Δεδομένα - Δράσεις - Προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος, Αθήνα 1995, σελ. 351.

μων) προσπέλασης προς το χώρο επέμβασης (υπάρχοντες με το χαρακτηρισμό της κατηγορίας, που ανήκουν ή τυχόν προτεινόμενοι). Ακόμη, πρέπει να γίνει αναφορά στις θεσμικές ή λοιπές ρυθμίσεις που διέπουν όλη την περιοχή ή μέρος της (ΖΟΕ, ΒΙΠΕ, ΓΠΣ κ.λ.). Επίσης, πρέπει να διερευνηθεί και να αναφερθεί τυχόν χαρακτηρισμός της περιοχής επέμβασης ή μέρους αυτής ως προστατευόμενης περιοχής με Π.Δ. σύμφωνα με το άρθρο του Ν.1650/86 ή βάσει άλλης νομοθετικής ρύθμισης ή διεθνούς συνθήκης. Και, τέλος, πρέπει να γίνει η περιγραφή υφιστάμενων έργων της περιοχής (εγκαταστάσεις, διαμορφωμένοι χώροι), καθώς και έργα υποδομής (δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια), στο γήπεδο και στην ευρύτερη περιοχή.

Υφιστάμενη κατάσταση

Συνοπτική περιγραφή των υφιστάμενων πηγών ρύπανσης και εκτίμηση της κατάστασης του περιβάλλοντος.

Συνοπτική περιγραφή του ανάγλυφου της περιοχής και της μορφολογίας του εδάφους (τύπος, βάθος), κλίσεις εδάφους.

Συνοπτική περιγραφή των υδρολογικών συνθηκών και των υδάτινων σχηματισμών (αναφέρονται πηγές, ρέματα, αρδευτικά ή αποστραγγιστικά έργα, λίμνες, όχθες, παραλίες, υγρότοποι).

Συνοπτική περιγραφή των γεωλογικών συνθηκών της περιοχής.

Περιγραφή των κλιματολογικών στοιχείων, στοιχείων ατμόσφαιρας, κ.ά.

Χλωρίδα - πανίδα

Εδώ περιγράφονται οι υφιστάμενες φυτοκοινωνικές ενώσεις, καθώς και τα απαντώμενα βλαστητικά είδη, ο βαθμός πυκνότητάς τους και η γενικότερη κατάστασή τους. Τυχόν ενδημικά είδη θα επισημαίνονται, καθώς και σημαντικά οικοσυστήματα της περιοχής. Στην ευρύτερη περιοχή πρέπει να περιγράφονται αναλυτικά: δενδρώδη, θαμνώδη, ποώδη και η πανίδα.

Περιγραφή του έργου και εκτίμηση επιπτώσεων στο περιβάλλον

Ειδικότερα στην παράγραφο αυτή πρέπει να επισημανθεί η περιγραφή των φάσεων κατασκευής και ειδικά όσον αφορά στις επεμβάσεις στο περιβάλλον (π.χ. προσωρινές επιχωματώσεις, προσπέλαση, δάπεδα εργασίας) και γενικά είδη και προϊόντα όχλησης (π.χ. απόβλητα, απορρίματα, θόρυβος). Αναλυτικότερα περιλαμβάνει: Περιγραφή και διανομή των εγκαταστάσεων. Πλήρη στοιχεία για τη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων στο γήπεδο, περιγραφή και σχέδια για τις επί μέρους εγκαταστάσεις (στεγασμένες ή ελεύθερες), καθώς και άλλους ανοικτούς χώρους άθλησης ή αναψυχής με την επιφάνεια, που καταλαμβάνουν. Χρήση τουριστικών εγκαταστάσεων (τρόπος λειτουργίας, μέγιστος αριθμός κλινών, μέγιστος αριθμός εξυπηρετούμενων ατόμων, τύπος, μέγεθος).

Μεγέθη: επιτρεπόμενη κάλυψη, επιτρεπόμενη δόμηση, επιτρεπόμενη πυκνότητα υλικών/στρέμμα, πραγματική κάλυψη.

Γενική διάταξη των κτισμάτων σε κλίμακες 1:500 ή 1:400 ή 1:200 (ανάλογα με την έκταση του γηπέδου).

Τα σημεία εκπομπής αερίων, υγρών, στερεών αποβλήτων και θορύβου της εγκατάστασης προς όποιο δήποτε αποδέκτη.

Χρήση νερού και ενέργειας: Συνοπτική περιγραφή του τρόπου ύδρευσης της εγκατάστασης (πηγή και σημεία) υδροληψίας, απαιτούμενες παροχές, σύστημα ύδρευσης. Εφικτές εναλλακτικές λύσεις για τον τρόπο ύδρευσης της εγκατάστασης. Γενικά στοιχεία νερού, ηλεκτρικής ενέργειας και καυσίμων (είδος και ποσότητα).

Επιπτώσεις

- α. Μεταβολές στη γεωμορφολογία και τυχόν μόνιμες αλλοιώσεις.
 - β. Επιπτώσεις στη βλάστηση (ποσότητα βλάστησης που απομακρύνεται, έκταση εκχέρσωσης, ποσοστό μεταβολής στην υφιστάμενη χρήση γης).
 - γ. Επιπτώσεις στην πανίδα (θα γίνεται εκτίμηση της επίπτωσης του έργου στην πανίδα, δηλαδή της μείωσης ή του περιορισμού βοοκλήσιμων εκτάσεων, της καταστροφής χώρου περάσματος αποδημητικών ή καταστροφής υδροβίας πανίδας).
 - δ. Επιπτώσεις στη φυσιογνωμία της περιοχής:
 - αα. Επιπτώσεις θετικές ή αρνητικές στην κοινωνική και αναπτυξιακή φυσιογνωμία της περιοχής (π.χ. θέσεις εργασίας, έργα υποδομής).
 - ββ. Επιπτώσεις της αισθητικής επέμβασης (θετικής ή αρνητικής) στον άμεσο και ευρύτερο χώρο.
- Η αισθητική επίπτωση μπορεί να οφείλεται σε διακοπή της συνέχειας του τοπίου, σε κατασκευές εκτός κλίμακας, σε αταίριαστους χρωματισμούς κ.λ.

Απόβλητα

Αέρια απόβλητα, στοιχεία που αφορούν στις πηγές, στην προστασία και στην ποιότητα των αερίων αποβλήτων της εγκατάστασης πριν από τυχόν επεξεργασία τους π.χ. γεννήτριες, εγκαταστάσεις κεντρικής θέρμανσης, κλειστοί χώροι στάθμευσης οχημάτων, καύση απορριμάτων κ.ά.

Υγρά απόβλητα, ποσότητες νερού που χρησιμοποιούνται στην εγκατάσταση με αναλυτική περιγραφή των χρήσεων και των αναγκαίων ποσοτήτων νερού χωριστά για κάθε τμήμα της εγκατάστασης (πισίνες, δωμάτια, κοινόχρηστοι χώροι), καθώς, επίσης, και ποσότητες των παραγόμενων αποβλήτων. Στοιχεία υγρών αποβλήτων χωριστά για κάθε τμήμα της εγκατάστασης πριν από τυχόν επεξεργασία (ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία).

Ονομαστικά, ο πρώτος, ο ενδιάμεσος και ο τελικός αποδέκτης κάθε εκβολής υγρών αποβλήτων και επισήμανση στο σχετικό χάρτη.

Πραγματοποιούμενες ή προβλεπόμενες χρήσεις νερού των διαφόρων αποδεκτών.

Στερεά απόβλητα, ιλύες, απορρίματα, τύποι, ποιότητα και ποσότητες στερεών αποβλήτων, ιλύων και απορριμάτων από την εγκατάσταση.

Απόδοση στον χάρτη των θέσεων απόρριψης των στερεών αποβλήτων.

Θόρυβος

Αναμενόμενα επίπεδα θορύβου κατά τη λειτουργία (κανονική και εντατική, ημέρα και νύχτα) της εγκατάστασης σε πιθανά σημεία θορύβου (π.χ. αντλιοστάσια, εγκαταστάσεις κλιματισμού, εξαεριστήρες βιολογικού καθαρισμού κ.λ.).

Δευτερογενείς αιτίες αύξησης του θορύβου (π.χ. κίνηση οχημάτων).

Αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Περιγραφή των μέτρων που προτείνεται να ληφθούν για την πρόληψη, εξάλειψη τυχόν σημαντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον.

Σύνθεση - αποκατάσταση

Χρονοδιάγραμμα αποκατάστασης

Προϋπολογισμός αποκατάστασης και κόστος συντήρησης

Φυτεύσεις

Τελικές εκτιμήσεις - Συμπεράσματα

Από την όλη ανάλυση συνάγονται τα ακόλουθα:

Η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη μετέτρεψε σχεδόν όλους τους κόλπους της χώρας μας από καθαρά αλιευτικά κέντρα σε τουριστικές περιοχές. Ο τουρισμός αποτελεί καλό παράδειγμα για τη θεμελιώδη σχέση, που συνδέει την οικονομική ανάπτυξη και το περιβάλλον με όλα τα συνακόλουθα οφέλη, εντάσεις και πιθανές διενέξεις. Με κατάλληλο σχεδιασμό και διαχείριση, ο τουρισμός, η περιφερειακή ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος, είναι δυνατόν να συμβαδίσουν (Το Blue Plan της UNEP: Τουρισμός, Περιφερειακή Ανάπτυξη και Προστασία του Περιβάλλοντος, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, άρθρο 28, αριθμός C 138/15).

Ο ρυθμός αύξησης των κλινών κυμάνθηκε από 10-30% σε μερικές περιοχές περίπου το χρόνο και βέβαια δεν αμφισβητεί κανείς τον τουρισμό ως αιμοδότη της εθνικής μας οικονομίας. Όμως, θα έπρεπε να υλοποιηθεί και μία σωστή τουριστική πολιτική, για να μην υπάρχουν αυτές και άλλες αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπως:

Υποβάθμιση του φυσικού χαρακτήρα των ακτών του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Δημιουργία πίεσης στη δραστηριότητα εστιατορίων, καφετεριών κ.ά., στις οδούς πρόσβασης προς την παραλία.

Αύξηση της κυκλοφορίας ναι, αλλά σε συγκεκριμένους δρόμους. Η κυκλοφορία στους χωματόδρομους ήταν ήδη βεβαρημένη κατά τους καλοκαιρινούς μήνες λόγω της έντονης παραθεριστικής χρήσης. Τώρα έχει προστεθεί και επί πλέον κίνηση των τροχοφόρων, που είχε ως αποτέλεσμα τη δυσκολία κίνησης, επομένως την υποβάθμιση των τουριστικών περιοχών, λόγω της έντονης ηχορύπανσης. Οι επιβαρύνσεις αυτές, καθώς και η υποβάθμιση ποιότητας νερών, η διάβρωση παραλιών κ.λ. είχαν ως αποτέλεσμα τη σαφή υποβάθμιση των χρήσεων γης στις παράκτιες περιοχές¹¹.

Τώρα όμως, με την επιβεβλημένη σύνταξη **Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων** για κάθε τουριστική, επιχείρηση, το φυσικό περιβάλλον προφυλάσσεται και συγκλίνει προς μία αρμονική σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Με τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων προφυλάσσουμε και αναβαθμίζουμε έμμεσα την πλούσια χλωρίδα και πανίδα και τα οικοσυστήματα, καθώς και την πλούσια πολιτιστική μας κληρονομία. Η καλλιέργεια, αλλά και η ανάδειξη των συντελεστών προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος θα αποτελέσει στο μέλλον σοβαρό κίνητρο εθνικής τουριστικής ανάπτυξης. Έτσι, αποδεικνύεται, ότι η συμβίωση μπορεί να υπάρξει, εάν η τουριστική βιομηχανία επιθυμεί να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος με τέτοιο τρόπο, ώστε και οι δύο να αλληλοσυμπληρώνονται.

Από την πλευρά του τουρισμού θα στηρίζεται η διατήρηση της φύσης, πράγμα που σημαίνει, ότι τα φυσικά αποθέματα θα διατηρούνται, όσο είναι δυνατόν, στην αρχική τους κατάσταση. Επίσης, ένας αυξανόμενος αριθμός τουριστών με περιβαλλοντική συνείδηση θα αποκομίζει μεγαλύτερα οφέλη από τη φύση και τους φυσικούς της πόρους, (όπως οφέλη φυσικά, αισθητικά, ψυχαγωγικά, επιστημονικά, ακόμα και εκπαιδευτικά). Μία τέτοια υποστήριξη συμβάλλει στη συνειδητοποίηση

¹¹ Η ποιότητα του περιβάλλοντος καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις ανθρώπινες δραστηριότητες για οικονομική ανάπτυξη και ευμάρεια. Πολλές από αυτές τις δραστηριότητες σχετίζονται άμεσα με τη χρησιμοποίηση του εδάφους, του νερού και του αέρα. Η χρήση των τριών αυτών μεταβάλλει την συνολική ισορροπία. Νέα Υγεία. Τριμ. Περιοδ. Προαγωγής Υγείας. Αθήνα, 1999, σελ. 4.

της διατήρησης της φύσης, ταυτόχρονα όμως αυτό μπορεί να αποτελέσει και ένα εργαλείο στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής.

Ο τουρισμός ως μαζικό κοινωνικό φαινόμενο με την πυκνή διασταύρωση και αλληλογνωριμία των λαών έχει αναμφισβήτητα επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον. Όμως είναι καιρός, έστω και την ύστατη στιγμή, να δραστηριοποιηθεί η τουριστική πολιτική οργανωμένα και μεθοδευμένα, με σύστημα και προοπτική για το τουριστικό αύριο της χώρας μας.

Βιβλιογραφία

Βλιάμος - Καραγιάννης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Τοπικού και Περιφερειακού Προγραμματισμού: Α Έρευνα με θέμα: ανάπτυξη παραδιδρυμένων Κοινοτήτων με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού, 1998.

Βλιάμος - Καραγιάννης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Τοπικού και Περιφερειακού Προγραμματισμού: Β Έρευνα με θέμα: ανάπτυξη ενός μοντέλου οικοτουριστικής διαχείρισης του αισθητικού δάσους της Στενής, 1998.

Βλιάμος - Καραγιάννης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Εργαστήριο Τοπικού και Περιφερειακού Προγραμματισμού: Γ Έρευνα με θέμα: ανάπτυξη του Δήμου Διρφύων: πολιτισμός, περιφερειακή ανάπτυξη και τουρισμός, 1999.

Βλιάμος Σπ.: Περιβάλλον και Περιφερειακή ανάπτυξη. Πρακτικά συνεδρίου του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος. Ιούνιος 1997.

Επιθεώρηση Αποκέντρωσης Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τεύχη 1-16. Επιστ. Υπεύθ. Καθ. Κωνστ. ΓΕ. Αθανασόπουλος, Αθήνα 1999.

Η Ελλάδα οικολογικό και πολιτισμικό απόδεμα. Δεδομένα - δράσεις - προγράμματα για την προστασία του περιβάλλοντος, Έκδοση Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Αθήνα, Ιούλιος 1995.

Καραγιάννης Στέφ.: Οικοτουρισμός. (Μεθοδολογία για τον υπολογισμό της δυνατότητας περιήγησης της φέρουσας χωρητικότητας προστατευόμενων περιοχών - Διεθνής εμπειρία και πρακτικές δυνατότητες στη χώρα μας). Αθήνα, Μάιος 1999.

Πρακτικά συνεδρίου του Οικονομικού Επιμελητηρίου Ελλάδος. 9ο Περιφερειακό τμήμα Ανατολικής Στερεάς. Πρώτη Επιστημονική ημερίδα με θέμα: Οικονομία - Περιβάλλον και Περιφερειακή ανάπτυξη. Ιούνιος 1997.

Εισήγηση Στ. Καραγιάννη με θέμα: Η σημερινή τουριστική πραγματικότητα και οι κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις. Μία πρόταση ανάπτυξης ήπιων μορφών τουρισμού στην Εύβοια.

Συνέδριο τουρισμός και περιβάλλον στις νησιωτικές περιφέρειες. ΤΕΕ/τμήμα ανατολικής Κρήτης, ΤΕΕ/τμήμα Δυτικής Κρήτης, ΤΕΕ/τμήμα Δωδεκανήσου ΤΕΕ/τμήμα Κέρκυρας. Επιστημονικό και τεχνικό Επιμελητήριο Κύπρου. Ηράκλειο Κρήτης. 17-18-19 Μαρτίου 1995.

Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος: Διαχείριση στερεών αποβλήτων. 1995.

Τηρείτε τις Παραδόσεις...

Με ιδιαίτερη επιτυχία ο Δήμος Μελισσίων ωργάνωσε ειδική εκδήλωση με θέμα: Ο παραδοσιακός Γάμος και Ομιλητή τον κ. Θ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟ.

Τον Ομιλητή παρουσίασε στο εκλεκτό ακροατήριο ο Δήμαρχος κ. Δημ. ΤΟΜΠΟΥΛΙΔΗΣ.

Ο Ομιλητής ανέφερε, μεταξύ άλλων, τους αρχέγονους και μεταγενέστερους τρόπους εξαγοράς της Νύμφης υπό του μέλλοντος Συζύγου (τα δώρα του Ομήρου, το αγαρίκι, τα παραδοτικά, τα πορταρίκια, τα κανίσκια), τον ρόλο του Προξενιτή, την προετοιμασία των Αρραβώνων, την τελετή του Γάμου κ.λ.

Κατά την διάρκεια της εκδήλωσης Ηθοποιοί απήγγειλαν παραδοσιακά¹ ελληνικά τραγούδια του Γάμου και Χορευτές χόρεψαν ελληνικούς χορούς.

1. Οι στίχοι των τραγουδιών περιλαμβάνονται στο βιβλίο: Ευγεν. Γ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ και Γ. Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Δημοτικά Τραγούδια περιοχής Σοφάδων. Τόμ. Α'. Αθήνα, Ιούνιος 1997.